

УДК 811.161.2'373.43

В. В. Громо́венко

Міжнародний гуманітарний університет (м. Одеса)

ОСОБЛИВОСТІ СЛОВОТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Досліджено шляхи оновлення мови політичного дискурсу та особливості словотворення неологізмів у сучасному українському політичному дискурсі. На фактичному матеріалі текстів інтерв'ю політичних діячів в українських електронних виданнях проаналізовано неологізми. Представлено та охарактеризовано можливі способи словотвору політичних неологізмів, а також виявлено найбільш продуктивні способи адаптації нової лексики.

Ключові слова: неологізми, політичний дискурс, словотвір, морфологічний спосіб (суфіксація, префіксація, словоскладання, абрєвіація), семантичний спосіб, лексико-семантичний спосіб.

В. В. Громо́венко. Международный гуманитарный университет (Одесса). **ОСОБЕННОСТИ СЛОВООБРАЗОВАНИЯ НЕОЛОГИЗМОВ В УКРАИНСКОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ**

Исследованы пути обновления языка политического дискурса и особенности словообразования неологизмов в современном украинском политическом дискурсе. На фактическом материале текстов интервью политических деятелей в украинских электронных изданиях проанализированы неологизмы. Представлены и охарактеризованы возможные способы словообразования политических неологизмов, а также выделены наиболее продуктивные способы адаптации новой лексики.

Ключевые слова: неологизмы, политический дискурс, словообразование, морфологический способ (суффиксация, префиксация, словосложение, аббревиация), семантический способ, лексико-семантический способ.

Hromovenko V. V. International Humanitarian University (Odessa). **THE PECULIARITIES OF NEOLOGISMS' WORD-FORMATION PROCESS IN THE UKRAINIAN POLITICAL DISCOURSE**

The article examines the peculiarities of neologisms' word-formation process in the modern Ukrainian political discourse. The lack of a common interpretation of the term «neologism» and the borrowing process in connection with intensive development of political linguistics in Ukraine is the relevance of the study. The aim of the study is to establish ways to update the political discourse language. The Ukrainian political discourse is its subject. The methods of neologisms' word-forming are the subject of research. By facts of the text material of politicians' interviews in Ukrainian electronic media neologisms are analyzed.

The neologisms' vocabulary in the Ukrainian political discourse is divided into two groups: borrowings (73 %) and words that emerged on native ground (27 %).

Neologisms are usually formed by the laws of the language, its productive derivation models. However, political neologisms are sometimes created by unproductive ways of word-formation. It was found out that 76 % of the investigated material or 228 units are neologisms-nouns. The second group is the neologisms-adjectives, their share is 17 % (51 words). The verbs account for 7 % (21 units). The morphological method (suffixes, prefixes, compounding, abbreviation), semantic and lexical-semantic methods of neologisms' word-formation are considered in the study. Therefore, the most productive way of creating neologisms in the modern political discourse is the morphological method, namely suffixes – 54 %.

Keywords: neologisms, political discourse, word-formation, morphological method (suffixes, prefixes, compounding, abbreviation), semantic method, lexical-semantic method.

Політичний дискурс є однією з найбільш великих сфер упровадження неологізмів-запозичень та новоутворень завдяки інтенсивному процесу поновлення його лексичного складу. Саме тому дослідження неологізмів і досі привертає увагу багатьох лінгвістів [1–5; 7–9].

Незважаючи на поширений інтерес до вивчення неологізмів, у сучасній науці про мову не існує точного визначення поняття «неологізм». Неологізмами слід вважати нове слово або стійке словосполучення, нове за значенням або за формою і значенням, утворене в останні 10–20 років за словотвірними законами даної мови, або запозичене з іншої мови за потреб спілкування, або яке перейшло з пасивного складу мови, яке сприймається носіями даного мовного суспільства як нове й зафіксоване в словнику нових слів. Ознака неологізму – це цілковита новизна слова для більшості носіїв мови. Щойно слово починає активно вживатися, воно втрачає ознаки новизни і поступово стає загальноживаним.

Як стверджує О. А. Стишов, «неологізми – це слова, словосполучення, фразеологізми, окремі їхні значення, що з'явилися на певному етапі розвитку мови для позначення нових реалій і понять, периферійних номінацій, актуалізація яких зумовлена соціальними і територіальними чинниками функціонування літературної мови, а також okazіоналізми (індивідуально-авторські новації), використані одноразово в мовній практиці певного автора, видання, редакції чи в конкретному тексті» [5, с. 289].

Ю. А. Зацний зазначає, що визначення неологізмів як слів або зворотів, що створені для позначення нового (раніше невідомого) поняття, не можна вважати вичерпним, оскільки таке визначення включає далеко не всі різновиди інновацій [1, с. 24].

Відсутність єдиного тлумачення терміну «неологізм» та активізація процесу запозичень у зв'язку з інтенсивним розвитком політичної лінгвістики в Україні становить **актуальність** дослідження. **Метою** дослідження є встановлення шляхів оновлення мови політичного дискурсу.

Об'єктом дослідження виступає український політичний дискурс. **Предмет** дослідження – способи творення неологізмів. **Матеріал** дослідження становлять 300 неологізмів, відібрані методом суцільної вибірки із текстів інтерв'ю політичних діячів в українських електронних виданнях (газети «Інтерфакс-Україна», «УНІАН», «Український тиждень»).

За нашими спостереженнями, нова запозичена суспільно-політична лексика – це група слів, яка вживається на позначення суспільно-політичних реалій; до активного складу мови вона ввійшла порівняно недавно і ще, як правило, не повністю засвоєна мовною свідомістю народу. Водночас важливою особливістю сприйняття нових слів є те, що вони сприймаються саме як нові. Значення нових слів часто не є зрозуміле для переважної частини носіїв мови і вимагає окремих пояснень. Сьогодні можна виокремити найбільш актуальні причини іншомовних запозичень і виникнення нових слів:

1) демократизація українського суспільства призводить до найменування нової реалії (*маркетинг, бренд*). Також це слова на зразок *мафія, рекет, відмовник* (той, хто відмовляється від виконання своїх обов'язків, зокрема від служби в армії);

2) економія мовних зусиль, тобто нове слово є більш зручним поясненням того, що раніше називалося словосполученням (*рейтинг* – показник оцінки чисі-небудь діяльності...);

3) часткові зміни соціальної ролі предмета в змінному соціумі (*офіс* – контора, службове приміщення, *ощадбанк* – насамперед ощадна каса);

4) вплив іноземної культури, насамперед мода на іншомовні слова [7].

Поповнення словникового складу мови – закономірний процес, адже у кожній мові закладений потенціал для її вдосконалення та збагачення. Як засіб

відображення об'єктивної реальності, мова перебуває у стані постійної зміни і розвитку, оскільки сама дійсність є динамічною і лабільною. Яскравими факторами, що засвідчують динамічний характер мови, є неологізація її лексичного складу та інноваційні процеси, пов'язані з реалізацією нових можливостей мовної системи, зокрема словотвірних.

Неологізми, як правило, формуються за законами відповідної мови, за її продуктивними моделями словотворення. Проте політичні неологізми іноді створюються і непродуктивними способами словотворення. В таких випадках дієва сила словотворчих засобів стає більш рельєфною, наочною, відчутнішою.

Як уже зазначалося вище, дослідження базується на вибірці неологізмів із текстів інтерв'ю політичних діячів, яка показала, що 76 % або 228 номінативних одиниць представлені іменниками. Другими за чисельністю виступають неологізми-прикметники, їхня частка становить 17 % або 51 слово. Ще одна частина мови, яка розглядалася в нашому дослідженні, – дієслова. Вони становлять 7 % (21 одиниця).

Одним із найпотужніших джерел поповнення лексичного фонду мови є деривація. У мові сучасних українських медіа функціонує багато неологічних одиниць – вторинних номінацій, які постали в результаті деривації (27 %), утворені морфологічним способом із власне українських словотворчих компонентів. Також є неологізми, що вливаються в мову шляхом запозичення (73 %). Вони представлені в політичному дискурсі переважно термінами, що мають походження з давньогрецької або латинської мови, проте запозичені через англійську мову (*люстрація, імплементація, анексія*).

На думку О. А. Стишова, «інтенсивний приплив і функціонування, а також порівняно швидке засвоєння неологізмів – іншомовних входжень – зумовлені загальними процесами європеїзації та інтернаціоналізації лексичного складу сучасних мов» [5, с. 290]. Цей факт не здається дивним, оскільки сучасний мовний простір формується під сильним тиском англійської мови, яка тяжіє до перетворення у глобальну мову міжнародного спілкування і має офіційний статус у більш як 50 державах.

Розглянемо детальніше моделі утворення кожної з вищезазначених частин мови.

1. **Неологізми-іменники (76 %)** утворюються за допомогою морфологічного, семантичного та лексико-семантичного способів.

1.1. Морфологічний спосіб:

1.1.1. Найбільш продуктивним шляхом появи неологізмів-іменників є суфіксальний спосіб (40 %). За допомогою цього способу утворилися такі лексико-граматичні групи нових слів:

а) назви осіб за фахом, характером діяльності, що мотивуються переважно іменниковими основами й утворені за участю суфіксів **-ник, -іст/-ист, -ець, -ик**: *мажоритарник, податківець, силовик, тінювик* тощо. Найчастіше в утворенні іменників із загальним значенням «особа, що характеризується ідейними поглядами, спрямуванням» використовується суфікс **-іст/-ист**: *терорист, антиглобаліст, федераліст*;

б) найменування людей за їх приналежністю до певної політичної партії, громадської організації, руху, а також різних установ та інституцій, утворені за допомогою вищеназваних формантів, а також суфіксів **-івець, -овець**: *бандеровець, євросоюзівець, піарник* та ін.;

в) іменники – назви осіб, утворені на основі антропонімів із тим же словотвірним значенням, що й лексеми попередньої групи: *свободівці, кучмівці (кучмісти), морозівці, тимошенківці*;

г) неологічні віддіслівні іменники середнього роду на позначення опредмеченої дії, що утворилися за допомогою форманта **-ни-**: *інтегрування, імплементація, клонування*;

г) назви різних предметів і явищ переважно на позначення опредмеченої дії, які виникли на базі дієслів недоконаного виду з допомогою надзвичайно продуктивних запозичених формантів **-ізацій-/изацій-, -ацій-**: *децентралізація, рекапіталізація, європеїзація, комп'ютеризація, пролонгація*;

д) відприкметникові та відсубстантивні іменники – абстрактні назви різних явищ і процесів з інтернаціональними суфіксами **-изм/-ізм, -ість**: *євроатлантизм, ізоляціонізм, сепаратизм, популізм, дотаційність*;

е) відсубстантивні іменники середнього роду – назви абстрактних і збірних понять – із суфіксом **-ств(о)**: *ньосмейкерство, відеопіратство, президентство*;

є) суфікс **-щин-** переважно позначає якесь суспільне явище, спричинене діяльністю певної особи. Часто він має негативну конотацію: *джангіровщина у розумінні «продажна, нечесна журналістика», азаровщина*.

1.1.2. Значною продуктивністю відзначається і префіксальний спосіб (21 %) словотворення. Сучасні неологізми, утворені цим способом, включають лексеми, утворені за допомогою активних загальноєвропейських префіксів і префіксоїдів **де-** (*деприватизація, декриміналізація, дерегуляція, децентралізація*), **ре-** (*реприватизація, реструктуризація, реорганізація, рефінансування*), **екс-** (*екс-президент, екс-спікер*); **віце-** (*віце-президент, віце-прем'єр, віце-спікер*), **супер-** (*суперакція, суперінфляція*), **анти-** (*антиамериканізм, антиглобалізм, антинародний*).

1.1.3. Одним із найактивніших сучасних засобів словотворення є композиція, або словоскладання (10 %), що спричиняє широке функціонування в політичному дискурсі слів-комполітів, які є зручним засобом для передання складних понять у стислій формі, але їх семантичні можливості практично необмежені. Зокрема, численними стали утворення з препозитивним незмінним компонентом, які виникли під впливом англійської мови й стосуються сфер, що зазнають найбільшого розвитку й активізації.

Найбільш поширеною є модель «іменник + іменник»: *арт-бізнес, арт-менеджер, арт-ринок, арт-фестиваль, арт-форум; бізнес-еліта, бізнес-лобі, бізнес-клас, бізнес-план, бізнес-центр; євроінтеграція, єврокомісія, єврокорпус, євроструктури; медіагігант, медіаімперія, медіаінвестор, медіамагнат, медіапростір, медіатекст; інтернет-бізнес, інтернет-видання, інтернет-журналіст, інтернет-компанія, інтернет-магнат* тощо.

1.1.4. Потужним і ефективним способом творення нових слів є аббревіація (14 %), тобто скорочення слів або словосполучень. Зібраний нами фактичний матеріал дозволяє виокремити такі групи широковживаних у мас-медіа аббревіатур: 1) ініціальні: а) буквені: *КМ, ЦВК, АП, ДПУ, ПЗУ, НДП, НРУ, СПУ*; б) звукові: *ОДА, НАН, КУН, ПЕК*; в) буквено-звукові: *РБ ООН, ПАРС, ЄЕСУ*; 2) уламкові: *Мінфін, Держкомстат, Центрвиборчком, Кабмін*; 3) усічено-словесні: *Держбюджет, Нацбанк, Держскарбниця, Генпрокуратура*; 4) словоформні: *Міноборони, Мінагрополітики*; 5) ініціально-цифрові: *С-17, Г-20, АН-124*. Найбільш численними у мові мас-медіа є ініціальні буквені аббревіатурні утворення [7, с. 10]. Вважається, що читач добре знайомий з цими скороченнями, коли вживається такий тип аббревіації саме в пресі.

1.2. Спостерігаємо також процес розширення значення слова, що є результатом семантичного способу словотворення (10 %). Маємо на увазі розширення семантики лексичної одиниці, що дає можливість її використання для позначення ширшого кола понять і явищ. Наприклад, *вогнегасник* (прізвище Віталія Кличка під час Євромайдану, яке він отримав у протистоянні на вулиці Грушевського), *зелені чоловічки* (проросійські бойовики, озброєні люди), *ватники* (проросійськи орієнтовані люди, що підтримують від'єднання від України східних областей та Криму). О. А. Стишов зазначає, що процес семантичної модифікації «поширюється на антропоніми, топоніми, які вживаються в переносному, узагальненому значенні, набувають ознак символів», тобто здійснюється апелятивізація: *путіни*, *бандери*, *порошенки* [5, с. 305]. Актуальним є і зворотний процес – онімізація: *Пастор* (О. Турчинов), *Порох* (П. Порошенко), *Бетмен*, *Юний Орел* (М. Поплавський).

1.3. Неологічна лексика текстів політичного дискурсу охоплює також новації, утворені лексико-семантичним способом (5 %). Це переважно ергоніми на зразок «*Центр*», «*Батьківщина*», «*Єдність*», *Велика сімка* тощо.

2. Неологізми-прикметники (17 %).

Під час нашого дослідження ми визначили, що найбільш ефективними способами словотвору неологізмів-прикметників є префіксація (56 %) та суфіксація (44 %).

2.1. Похідні прикметники, що виникли шляхом додавання до мотивуючої основи (зазвичай прикметникової) префікса *про-*: *проукраїнський*, *проєвропейський*, *прозахідний*, *пропрезидентський*; а також *поствиборний*, *постмайданний*, *посттоталітарний*, *суперприбутковий*, *антимонопольний*, *антинародний*, *антиукраїнський*, *квазіопозиційний*.

2.2. Прикметникові новації, що мотивуються іменниковими основами й утворені за допомогою суфіксів *-ськ-*, *-н-*, *-ов-*: *промоутерський*, *тендерний*, *опозиційний*, *бізнесовий*, *контroversійний* та ін.; прикметники, утворені на базі власних назв та аббревіатур шляхом додавання формантів *-івськ-*, *-овськ-*, які характеризуються відчутним розмовним забарвленням: *євросоюзівський*, *кабмінівський*, *піарівський*.

3. Неологізми-дієслова (7 %).

Кількість дієслів-неологізмів порівняно з іменниками невелика, і утворені вони суфіксальним способом (61 %), шляхом додавання до іменникової твірної основи суфіксів *-ува-*, *-ізува-*: *балотуватися*, *демонсувати*, *демпінгувати*, *інвестувати*, *ініціювати*, *презентувати*, *спонсорувати*; а також за допомогою запозичених префіксів *де-*, *дис-*, *ре-* (39 %): *демобілізувати*, *дисоціювати*, *реорганізувати*.

Таким чином, найпродуктивнішим способом творення неологізмів у сучасному політичному дискурсі є морфологічний спосіб, а саме суфіксальний – 54 % (див. табл.), оскільки «найбільш регулярно лексичний склад сучасної української мови поповнюється похідними, утвореними за допомогою морфологічного способу словотвору, який є продуктивним як для новотворів на базі власне української лексики, так і для словотвірної адаптації слів-запозичень» [3, с. 11].

Неологічна лексика, що функціонує в сучасному українському політичному дискурсі, поділяється на дві великі групи: запозичення (73 %) та слова, що виникли на питомому ґрунті (27 %). Основним чинником, який впливає на процес запозичення, є словниковий фонд мови, оскільки завдяки йому регулюється надходження іншомовних лексем і визначається їх зміст.

Таблиця

Способи творення	Частини мови			Середній показник
	іменник	прикметник	дієслово	
Суфіксальний	43 %	56 %	61 %	54 %
Префіксальний	18 %	44 %	39 %	33 %
Словоскладання	10 %	–	–	3 %
Абревіація	14 %	–	–	5 %
Семантичний	10 %	–	–	3 %
Лексико-семантичний	5 %	–	–	2 %

Отже, запозичені неологізми охопили таку важливу сферу суспільного життя, як суспільно-політичну. Основним стимулом активізації засвоєння іншомовної лексики носіями сучасної української мови, її використання в усіх сферах спілкування стали процеси усвідомлення незалежності України; перевага інтегративних тенденцій над тенденціями протиставлення радянського суспільства; переоцінка цінностей; орієнтація на Захід у багатьох галузях життя суспільства (політико-економічного, культурного-мистецького, спортивного та ін.) тощо.

Перспективу наших подальших наукових розвідок визначає класифікація неологічних утворень та її критерії.

Бібліографічні посилання

1. **Зацний Ю. А.** Неологізми англійської мови 80–90 рр. ХХ ст. / Ю. А. Зацний. – Запоріжжя, 1997. – 396 с.
2. **Кондратенко Н. В.** Український політичний дискурс: текстуалізація реальності : монографія / Н. В. Кондратенко. – Одеса : Чорномор'я, 2007. – 156 с.
3. **Мазурик Д. В.** Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-ті роки ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Д. В. Мазурик. – Львів, 2002. – 20 с.
4. **Мурко І. І.** Зміни в повсякденному житті носіїв американського та британського національних варіантів і поповнення словникового складу сучасної англійської мови / І. І. Мурко // Вісник Сумськ. держ. ун-ту. – 2002. – Вип. 4. – С. 138–144.
5. **Стишов О. А.** Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : монографія. – К. : Вид. Центр КНЛУ, 2003. – 388 с.
6. **Сучасна українська літературна мова: Лексика, фразеологія** / за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1984. – Вип. 2. – 367 с.
7. **Шаповалова Г. В.** Інноваційні процеси в сучасному медіатексті (функціонально-лінгвістичні аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.08 «Журналістика» / Г. В. Шаповалова. – К., 2003. – 20 с.
8. **Янков А. В.** Морфологічна структура і семантика соціально-політичних неологізмів в американському варіанті англійської мови / А. В. Янков // Респ. міжвідомчий науковий збірник. Серія : Іноземна філологія. – Львів : А.С.К, 1978. – Вип. 52. – С. 41–46.
9. **Яценко Н. О.** Політичні інновації в мові сучасних засобів масової інформації [Електронний ресурс] / Н. Яценко. – Режим доступу : <http://term-in.org/goods/15-1-1-1/category/id81/>.

Надійшла до редколегії 10.01.16